

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

SCHIP IN NOOD

Een paar jaar geleden stond er in de krant een kort bericht, dat op mij een diepe indruk heeft gemaakt. Een stelletje hengelaars hadden samen gevist en zij hadden die dag aanzienlijk veel gedronken. In lallend plezier werd de dag besloten en toen ze zwaaiend trachten huiswaarts te gaan zagen zij, dat een van hen van de dijk sukkelde en te water raakte. Onder uitbundig plezier waren ze doorgelopen en hun kameraad hadden zij, doodgemoedereerd, aan zijn lot overgelaten. Toen, na geruime tijd, enkelen tot een soort bezinning waren gekomen en terug waren gegaan, was het te laat, de hengelaar was verdronken. Men kan slechts bij benadering vermoeden wat voor een schuldgevoelens deze vrolijke hengelaars verder zullen hebben begeleid.

Een mens in doodsnood niet helpen, dat is in alle tijden, in alle situaties, bij alle volken een der zware nalatigheden, en er staat dan ook straf op, om een medemens in levensgevaar niet te helpen. Kunt U zich een land met een kustlijn voorstellen waar men niet tracht schipbreukelingen te redden? Zo is de mens een wezen dat, op commando, in een oorlog, zijn uiterste best doet medemensen te bestrijden en te doden maar diezelfde mens legt vaak een onbegrensde opofferingsgezindheid aan de dag om medemensen te redden.

Men behoeft niet alleen te denken aan de bemanning van reddingboten, aan mannen van hulpexpedities in de bergen, aan redders bij vliegtuigrampen, bij lawine's, bij poolexpedities, aan al die spectaculaire reddingen. Ook de mens, die gekleed te water springt, de redders aan het strand, de brandweerlieden doen vaak oneindig veel

meer, dan verwacht werd. Zij die zo graag klagen over de slechtheid en het egoïsme der mensen, zij die menen, dat de wereld bevolkt is door Eichmannen, alleen in graad verschillend, noemen deze kant van de mens bijna nooit en als zij daarvan reppen zeggen zij, dat dat ook allemaal egoïsme is. Toch is deze behoefte om te helpen niet bijkomstig, maar is wezenlijk. De meeste mensen voelen zich niet gerust, als zij weten, dat medemensen in nood verkeren. Die dronken vissers waren geen medemensen meer, maar onverschilligen, bijna zo onverschillig als de gevangenen uit het stuk *Leer om leer* van Shakespeare, wie ook niets kon schelen.

Nu gaat het mij, in dit praatje niet om mensen in lichamelijke, in doodsnood maar om mensen in geestelijke nood. Ik bedoel daarmee een aantal soorten noden, door verschillende oorzaken ontstaan, die echter alle dit gemeen hebben, dat die mensen het leven niet meer aankunnen, dat zij er geen gat meer inzien, dat zij vastgelopen zijn en dat zij, in een soort paniek vreemde beslissingen nemen, soms ernstig ontsporen en zich altijd gruwelijk eenzaam voelen in een vijandige koude wereld, die zich niets van hen aantrekt. Denkt U niet, dat geestelijke nood bij een bepaalde klasse of stand hoort, dat die iets met de ontwikkelingsgraad of opvoeding te maken heeft. Het gaat hier evenzeer om de professor die, door een ongelukkig huwelijk ook in zijn werk is vastgelopen als om de man die is gaan drinken omdat zijn zoon gestolen heeft, als om de typiste, die zo overstelpt wordt door de zinloosheid van het leven dat zij van alles walgt, als om de kunstenaar, die zonder aanwijsbare reden is vastgelopen. Het gaat

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 18 maart 1962

om de indrukwekkendste vormen van existentiële nood als om de gewoonste vorm van een lijden aan liefdeloosheid en altijd om verlamdende eenzaamheid.

Nu is een der nijpendste problemen van onze tijd, dat, terwijl de sociale, maatschappelijke zorg voor de mens toeneemt, — van de wieg tot het graf — de geestelijke nood beslist niet minder wordt. Nergens zoveel eenzaamheid als in de grote stad, nergens zoveel liefdeloze opvoeding als bij genotzoekende, rijke ouders, nergens zoveel gestrande huwelijken als bij mensen zonder geestelijke overtuiging of belangstelling. En naast deze soort noden, die verlamdend werken de bijzondere geestelijke noden van hen, die lange of korte tijd in een inrichting moeten vertoeven, al of niet door eigen schuld. Aan de mensen van de eerste voorbeelden zie je uiterlijk niet veel, de mensen van de andere voorbeelden zien de meeste mensen helemaal niet en daarom kan het uiterlijk nog wel meevallen als je door een stad loopt of in een trein zit.

Was alle geestelijke nood maar zo duidelijk als een drenkeling, waar onbekenden zich naar toe spoeden. Dan was het een eenvoudige zaak, maar er wordt in stilte, binnenskamers, in de cel, in de barak, op de ziekenzaal, in het kantoor onvoorstelbaar geleden. In de vorige eeuwen was het uiterlijk, een niet ingewikkelde zaak. Er waren, in alle kringen en instituten zielszorgers, wier arbeid wortelde — en wortelt — in de plicht tot woordverkondiging, hoezeer velen bij deze plichtsvervulling ook menselijke, tijdelijke hulp konden bieden, door hun bereidheid om te luisteren, door hun menselijk contact. Nu echter een 17 % van de Nederlandse bevolking niet godsdienstig is, is er een geestelijke verzorging ontstaan, die in de humanitas, in de menselijkheid wortelt, d.w.z. geboren is uit de bekommernis om de levende mens in zijn persoonlijke nood. Nu kan het humanisten bitter weinig schelen, wanneer gelovigen zeggen, dat deze humanistische geestelijke verzorging minder is, minder-waardig is dan de godsdienstige zielszorg. Dit mogen zij, vanzelfsprekend menen, dat moeten zij menen als hun opvatting is, dat slechts het Woord in de uiterste nood troost kan bieden. U herinnert U nog het beroemde en beruchte woord, dat humanisten stenen voor brood geven. U herinnert U ook, wat daarop het antwoord was. Als nu eens Uw brood voor ons stenen is, mogen wij dan niet die stenen geven, als die brood zijn voor hen? En dat antwoord raakt de kern. Het is onzinnig om over gelijkwaardigheid of ongelijkwaardigheid te spreken in dezen, want wat voor de een troost kan bie-

den is voor de ander nietszeggend en omgekeerd. Godsdienstige zorg is troostend voor de godsdienstige mens, kan dat niet zijn voor hem, die daaraan geen betekenis hecht. Wat is in dezen objectief meerwaardig of minderwaardig? Het is nu eenmaal onmogelijk in dezen willekeurig zijn standpunt te wijzigen. Dit komt mij voor zo'n vanzelfsprekende waarheid te zijn, dat ik mij niet kan indenken hoe iemand die zou willen tegenspreken, tenzij men van oordeel is — en zo zijn er velen — die menen dat geloven een wilsdaad is, en dat men die wil kan richten. Zij die dat menen, willen de ongelovigen straffen door hen, in eenzaamheid, hun problemen te laten oplossen. Volgens mijn inzicht is dit noch een christelijk algemeen aanvaard, noch een humanistisch standpunt. De mens in nood, hoe hij is of wat hij is heeft recht op steun.

Zo is, van het begin af, de geestelijke verzorging van de medemens in nood een der pijlers van het Humanistisch Verbond geweest.

Een paar beroepskrachten, geassisteerd door enkele honderden vrijwilligers trachten in ziekenhuizen, in gevangenissen, in arbeidskampen, bij gerepatrieerden, in bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden en ook in de gemeenschappen van het Verbond de mens in geestelijke nood bij te staan.

Blijkt hun, dat hij of zij, die zich tot een raadsman of raadvrouw gewend hebben, bij nader inzien meer gebaat zouden zijn bij godsdienstige zielszorg, dan zullen zij niet aarzelen deze cliënt te verwijzen naar de pastoor of de predikant. Dat is, voor de humanist, de dienst, die hij verleent aan de mens, waaruit m.i. voldoende blijkt

Herwonnen paradijs

De zon en de zee springen bliksemend open:
waaiers van vuur en zij;
langs blauwe bergen van de morgen
scheert de wind als een antilope
voorbij.

zwerfende tussen fontein van licht
en langs de stralende pleinen van 't water
voer ik een blonde vrouw aan mijn zij,
die zorgeloos zingt langs het eeuwige water

een heldere verrukkelijk meeslepende wijs:

„Het schip van de wind ligt gereed
voor de reis,
de zon en de maan zijn sneeuw witte rozen,
de morgen en nacht twee blauwe matrozen —
wij gaan terug naar 't Paradijs”.

H. Marsman

dat van propaganda voor het Humanistisch Verbond geen sprake is. De mens dient geholpen te worden in overeenstemming met zijn innerlijk, waaruit de krachten gewekt moeten worden, die hem in staat zullen stellen het leven weer aan te kunnen. Hiermee wil ik beslist niet beweren, dat het onzuivere motief van het zieltjeswinnen bij de zielszorg doorslaggevend is.

Tot voor kort heeft het Verbond de toestromende taken niet kunnen aanvaatten, door gebrek aan mensen, gebrek aan geld, gebrek aan kundige scholing, want denkt U niet dat liefde voor de medemens en de goede wil voldoende zijn om resultaten te krijgen. Dit werk is uiterst moeilijk, inspannend en vereist veel kundigheid, omdat het b.v. zo onopvallend mogelijk moet geschieden. Als U niet zoudt weten hoe U dit allerbelangrijkste werk zoudt kunnen steunen, dan zouden wij U dat best kunnen vertellen, maar zonder dat vertellen zult U het ook wel begrijpen.

Ik zou wel willen, dat een geestelijk raadsman bij U thuis, rustig, eens over zijn werk zou kunnen vertellen. Hij zou dan spreken over een zware maar dankbare taak, die alleen voortgezet en uitgebreid kan worden met veler steun, waardoor vele mensen verder durven en kunnen gaan, die zonder die steun onherroepelijk vast zouden lopen. U zoudt dan beseffen dat deze nuchtere vissers hun te water geraakte kameraden veelal weer op het droge kunnen brengen. Zij zijn niet geneigd over de zinloosheid van het bestaan diepzinnig te filosoferen want, U weet het, mensen die scheppen en mensen die helpen vinden het bestaan nooit zinloos. U kunt ze helpen te helpen door Uw bijdrage te storten op giro 6168 van de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

Dank voor Uw aandacht.

H. BONGER

**Stichting
Steunfonds Praktisch Humanisme
te Amersfoort**

**GIRO
6168**

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

lezingen voor de radio

- | | |
|------------------|---|
| zo. 25 mrt. VARA | 9.45 uur: G. Stuiveling: „Het westen en de resten”. |
| zo. 1 apr. VARA | 9.45 uur: L. van Gelder: „Toewijding aan het kind”. |
| di. 3 apr. AVRO | 16.00 uur: A. D. Belinfante: „De menselijke factor in het verkeer”. |
| zo. 8 apr. VARA | 9.45 uur: Arnold Saalborn: „Vechten met de tijdgeest”. |
| zo. 15 apr. VARA | 9.45 uur: H. Bongers: „Wit en zwart”. |

Wanneer de Romein Lucretius (99-53 voor Chr.) spreekt over Epicurus, dat „sieraad van de Griekse stam”, van wiens leer hij in zijn lang gedicht „Over de natuur” een bezielde vertolking geeft, dan getuigen zijn verzen van een verering als voor een wezen van hogere orde. Het is eigenlijk niet de toon van een overtuigde, maar zelfstandig denkende leerling die men bij hem beluistert, men krijgt veeleer de indruk, dat hier een vrome gelovige aan het woord is die de blijde boodschap verkondigt van een nieuw geboren heilsleer:

„Want nauw begint Uw wijsheid, voortgebracht

Uit goddelijke rede, aan het mensdom
Der dingen wezen luide kond te doen,
Of alle zielsverschikkingen verdwijnen ...

— — — — —
Zo wordt dan uit dit al een onbenoembaar
Heilig geluk geboren, huivering
Komt over mij, dat door uw geestvermogen
De hulselen ontzonken en alom
Zich de natuur vertoonde en haar wonden
Prijs gaf en hare diepste oorspronkelijkheid”¹⁾

Deze indruk is in overeenstemming met de bedoeling van Epicurus zelf. Als hij in 306 na enige omzwervingen in Athene neerstrijkt en dan een filosofenschool sticht, dan doet hij daarmee wat Plato en Aristoteles voor hem hebben gedaan, maar zijn opzet verschilt van de hunne. Zijn „tuin” — zo gaat de school heten — is dan ook niet een gemeenschap geworden van in voortgezette discussie de waarheid zoekende filosofen, maar om Epicurus verzamelde zich een in vriendschap verbonden gemeente van mannen en ook vrouwen, die zich niet wijdden aan zelfstandig onderzoek, maar als orthodoxe gelovigen de hoofduitspraken van de vereerde meester uit het hoofd leerden en de gelukzaligheid hoopten te bereiken door zijn overtuigingen tot het richtsnoer voor hun leven te maken.

De filosoof heeft volgens Epicurus vóór alles de taak, de ziel van smart en verwarring te bevrijden: „zoals de geneeskunde geen nut heeft, wanneer zij de ziekten van het lichaam niet verdrijft, zo ook de filosofie niet, wanneer zij dat niet doet met het lijden van de ziel. Om deze taak goed te kunnen vervullen moet de filosoof ook het wezen der natuur kennen. Maar natuuronderzoek is niet meer dan een middel ter bereiking van de smarteloosheid en storeloosheid: „als noch de angst voor de hemelwezens ons veront-rustte, noch omtrent de dood de vrees, dat hij ons iets aangaat, noch het niet inzien van de grenzen der lichaamssmart en begeerten, zouden wij het natuuronderzoek niet behoeven”.¹⁾

Het hoogste goed is voor Epicurus het genot, en hij heeft niet geschroomd op uitdagende toon te verklaren: „begin en wortel van alle goeds is het genot van de buik; zowel de wijsheid als de cultuur kunnen daar-toe worden herleid”.

Dergelijke uitspraken hebben Epicurus in

vroeger en later tijd de reputatie bezorgd van een liederlijke wellusteling, van wiens leer men zich vol afschuw moest afwenden. Dit is volkomen onjuist: „wanneer wij dus zeggen, dat het genot het hoogste is, dan bedoelen wij niet de genoegens van door-draaiers, noch die welke in zinnelijke genietingen gelegen zijn... maar het vrij zijn van lichaamspijn en versterking van de gemoedsrust. Want geen reeks van gelagen en banketten, geen omgang met knapen of vrouwen, en ook niet de heerlijkheid van vissen en alle andere dingen van een ver-fijnde tafel brengen het genotvolle leven tot stand, maar een nuchter nadenken, dat niet alleen nagaat, om welke redenen wij iets kiezen of vermijden, maar ook de waanvoor-stellingen verjaagt, waardoor de grootste on-rust zich meester maakt van onze zielen”. En tot de hier genoemde waanvoorstellingen rekent Epicurus dan in het bijzonder de vrees voor de goden en de vrees voor de dood. Aan het bestaan van de goden twijfelt Epicurus niet, maar dat die gezegende wezens die zetelen in de ruimten tussen de on-eindig vele werelden, ooit zouden ingrijpen in het leven der mensen — het is onzinnig dat te geloven. Epicurus geeft van heel het gebeuren een natuurlijke verklaring en hij doet dat met behulp van de atomenleer van Demokritos. Alle ontstaan en vergaan van de dingen berust op vereniging en scheiding van atomen die zich in voortdurende bewe-ging bevinden en men behoeft dus niet bang te zijn voor de inwerking van goden of ster-ren — hij bestrijdt dus het astrologisch bij-geloof! — op welke geheimzinnige machten ook. En wat de dood betreft, bekend is Epi-curus' uitspraak: „...de meest schrikwek-kende der rampen, de dood, raakt ons niet. Want wanneer wij er zijn, is de dood er niet, en als de dood er is, zijn wij er niet”. Pas wie dat alles heeft ingezien kan die zalige zielerust bereiken, die Epicurus bij voorkeur vergelijkt met een effen, rimpelloze zee. Men behoeft Epicurus' overtuigingen niet te delen om toch de bekoring te ondergaan van deze beminlijke levenskunstenaar, van wie ik het briefje, op zijn sterfbed geschre-ven, hier nog wil citeren: „Terwijl wij de gelukzalige en tevens laatste dag van ons leven doorbrachten hebben wij u dit ge-schreven. De pijnen in bloed en ingewanden waren onafgebroken en konden in hevigheid niet meer toenemen. Maar tegen dat alles werd aangevoerd de innerlijke zielsvreugde bij de herinnering aan de door ons verrichte onderzoekingen en bereikte uitkomsten. Gij echter, wil overeenkomstig uwe van jongs af betoonde toewijding aan de wijsbegeerte en aan mijn persoon het lot der kinderen van Metrodorus u ter harte nemen”.¹⁾

LIBBE VAN DER WAL

¹⁾ Ontleend aan het mooie boekje van de dichter J. H. Leopold, *Uit den tuin van Epi-curus*. Thans opgenomen in deel II van diens verzameld werk.